

Dossier DIDO

zelfstandige verwerking *Aeneis* IV
IPV p. 59-90

OPLOSSINGEN

Oriëntatie

stap 1: bekijk de afbeelding op p. 59 van IPV:

- wie is die dame? **Dido**.....
- varen de schepen naar haar toe of van haar weg? **van haar weg**.....
- wat leidt uit de tekening af in verband met het verhaal? **eigen verwerking**.....
- wat betekent het citaat onder de tekening? (**zie ook IPV p.67**) **de dodelijke rietpijl hangt vast in haar flank**.....

stap 2: lees IPV p.60 en stel daarna een "paspoort" op van Dido:

- naam/namen: **Dido / Elissa**.....
- woonplaats: **Carthago**.....
- nationaliteit: **Fenicisch / Punisch**.....
- burgerlijke stand: **weduwe**.....
- voorgeschiedenis: **gevlucht uit Tyrus voor haar broer Pygmalion die het goud van haar echtgenoot wilde bemachtigen**.....

stap 3: lees alle kopjes en bindteksten bij de tekstfragmenten (IPV p. 61, 63, 67, 69, 73, 75, 81, 83, 85, 87) en vat op basis daarvan het verhaal samen in een tiental regeltjes
eigen verwerking

1. DIDO STORT HAAR HART UIT BIJ ANNA

a) vv.1-8: de eerste twee verzen vertellen hoe het met Dido gesteld is; let eens op met welke woorden Vergilius dat doet (geef van die woorden de vertaling):

- *saucia*: **gewond**
- *gravi curā*: **door een ernstige (liefdes)zorg**
- *vulnus*: **wonde**
- *ignis*: **vuur**
- *carpitur*: **ze wordt verteerd**

v.8: *unanimam sororem*: leidt uit de samenstellende delen de betekenis af **van *unanimus*, -a, -um: unus= een, enig; animus: geest, gevoel → eensgezind, zielsverwant**

b) v.9-29: 21 verzen lang spreekt Dido haar zus toe: lees de Latijnse tekst (gebruik de vertaling om hem helemaal te begrijpen) en stel daarna een plan op van deze toespraak (vermeld de versnummers, vat elk onderdeel kort samen (dus geen vertaling, maar een korte inhoudelijke omschrijving) en probeer bij elk deel Dido's gemoedstoestand onder woorden te brengen)

zie website

kies 1 vers of deelvors dat jou het mooiste lijkt (omwille van de inhoud, de klankkleur, de klankexpressie,...) en verantwoord jouw keuze
eigen verwerking

2. ANNA'S ANTWOORD

a) Anna antwoordt op basis van argumenten die ofwel op Dido's gevoelens inwerken ofwel op haar verstand; geef bij elk argument aan waarop het inwerkt:

zie website

- vv. 31-34:
- vv. 35-38:
- vv. 39-44:
- vv. 45-46:
- vv. 47-49:

b) in vv. 50-53 is er geen argumentatie, maar een oproep om Aeneas nog lang in Carthago te houden; vv. 54-55 vertellen welk resultaat Anna's antwoord heeft: zorg dat je de kernwoorden goed begrijpt, vertaal daarom:

- *incensum animum*: haar smachtend gemoed
- *amore*: door liefde
- *spem*: hoop
- *dubiae menti*: haar twijfelende geest
- *solvere*: verlossen
- *pudorem*: schaamte

Zeg nu even kort in je eigen woorden wat dat resultaat van Anna's woorden is:

eigen verwerking

3. LIEFDE DOET LIJDEN

a) vv. 68-73: je ziet wel met welk type tekstfragment we te maken hebben (vooral vers 69 helpt), nl.: homerische vergelijking
vertel waarmee Dido vergeleken wordt: een gewonde hinde
waar staat het tertium comparationis?:
citeer minstens drie woorden die de negatieve afloop voor Dido nú al laten voorvoelen:
.....

b) vv. 80-85: een heel mooi sfeerbeeld schildert ons de situatie; zorg ervoor dat je het begrijpt:

v.80: *digressi sunt*: di(s)-gredi = uiteen - gaan

wie zijn dan onderwerp? Dido en Aeneas

obscura: lees je met -ā of met -ă? met -ă waarbij staat het dus? lună

en wat is de functie van die woordgroep? onderwerp van premit

vicissim: wie/wat doet dat dan ook nog (op een ander moment van de dag)? de zon

v.81: *cadentia sidera*: geen 'vallende' sterren, maar sterren die stilaan aan de hemel uit het zicht verdwijnen omdat het ochtendlicht begint op te komen

Vergilius herhaalt hier een vers uit boek II (vers 9): (*et iam nox umida caelo praecipitat suadentque cadentia sidera somnos.*)

gebruik de vraagjes en uitleg van IPV om je voor te stellen wat Dido hier concreet doet:

eigen verwerking

c) vv. 86-89: dus de stad was in volle opbouw! Vergelijk met wat is gezegd bij Aen.I,12

4. DE JACHTPARTIJ

- a) Op p. 69 heb je al gelezen wat in dit fragment wordt verteld; de kernverzen uit dit stukje zijn:
- 165-166a (vertaal ze): **Dido en de Trojaanse leider kwamen terecht in dezelfde grot**
 - 169-172 (parafraseer): **die dag was het begin van ondergang en ellende – Dido bekommert zich niet meer om fatsoen of om haar goede naam, overweegt al geen geheime relatie meer, maar noemt daar schuldige misstap voluit een huwelijk**

5. DIDO'S SMEEKBEDE

- a) vv. 304-330: Dido vaart uit tegen Aeneas; ze beschuldigt hem ervan dat hij in 't geniep wil vertrekken en probeert hem op andere gedachten te brengen door te verwijzen naar de episode in de grot. Vertaal nu eens vers 316: **bij ons huwelijk, bij ons pas begonnen huwelijk**
Daarbij werkt ze Aeneas op het gemoed door te verwijzen naar de penibele situatie waarin zij terecht zal komen als hij haar verlaat: zoek de woorden die op Dido slaan in vers 308: **moritura**, vers 323: **moribundam**
vers 325-326: **captam** en vers 330: **capta ac deserta**

6. AENEAS VERDEDIGT ZICH

- a) Aeneas heeft schijnbaar onbewogen geluisterd naar Dido, maar vers 332 maakt duidelijk dat het hem niet onbewogen heeft gelaten: vertaal vers 332: **met inspanning onderdrukt hij zijn liefdesverdriet in zijn hart**
Dido en Aeneas denken allebei wel heel verschillend over hun relatie: verzen 172 en 316 geven Dido's visie (nl.: **ze hebben een echte huwelijksband**)
verzen 337-339 die van Aeneas: parafraseer Aeneas' woorden uit deze verzen eens: **Voor Aeneas is er geen sprake van een huwelijk – dat is ook nooit zijn bedoeling geweest**
- b) Aeneas' betoog valt in twee delen uiteen:
vv. 340-350: 'Als het aan mij lag, zou Troje nog bestaan, ik zou het na de oorlog heropgebouwd hebben. Maar de goden hebben mij bevolen naar Italië te trekken. Net als jij, Dido, ga ik dus op zoek naar een nieuw vaderland'

vertaal nu vers 351b: **Ook wij hebben het recht om een buitenlands rijk te zoeken**

vv. 351-361: 'Mijn vader maant me aan in mijn dromen, mijn zoontje zet mij ook aan om mijn zending weer op te nemen en nu bevelen de goden mijn ook nog eens om weer op weg te gaan. Dus: houd op met mij en jezelf op te jagen met je klachten!

vertaal nu vers 361: **Ik jaag niet uit eigen vrije wil Italië na!**

- heb je gezien hoeveel verzen elk van beide delen inneemt? **beide 11 verzen**
- welke van de drie genoemden in vv. 351-361 vindt Aeneas het belangrijkste? Waaruit leid je dat af? **de goden: zij krijgen 4 verzen (356-359), terwijl Anchises en 3 krijgt (351-353) en Ascanius zelfs maar 2 (354-355)**

7. WANHOPIGE WOEDE

- a) vv. 362-364: zoek eens twee woorden die wijzen op Dido's woede: **aversa - accensa**
- b) vv. 365-367: een cliché in de oude literatuur: een hard karakter wordt verklaard vanuit iemands afkomst en voorouders: waar ligt Aeneas' oorsprong volgens deze verzen?
hij is geboren op de harde rotsen van de Caucasus en tijgers uit Hyrcanië hebben hem gezoogd
- c) vv.368-387: gebruik de vertaling om deze tekst door te werken
 In dit hele stukje staan twee- en drieledigheden; neem die over in onderstaande tabel:

369-370	num...num...num...	3ledig
371-372	nec...nec...	2 ledig
373-375	excepi – locavi - reduxi	3 ledig
376-378	nunc...nunc...nunc...	3 ledig
379-380a	labor est - sollicitat	2 ledig
380b	neque...neque...	2 ledig
381	(i) sequere - pete	2 ledig
383-384a	hausurum - vocaturum	2 ledig
384-386	sequar - adero	2 ledig

Zie je een verklaring waarom die x-ledigheden zo gebruikt zijn? Is er een duidelijke "grens" tussen beide? Welke wisseling van emotie suggereert dit?

3 ledigheid is emotioneel / emotionerend: Dido begint op emotionele toon

2 ledigheid is nadrukkelijk, beklemtonend: vanaf v.379 slaat die toon om tot gefrustreerde woede

- d) vv. 388-389: een heel gespannen stukje, ga na hoe tot die spanning bijdraagt:
 - de woorde: v.388: gekruist hyperbaton; 388-389: enjambement; 389: ont dubbelde pv: avertit et aufert
 - de woordkeuze: medium sermonem: eigenlijk had ze nog veel meer willen zeggen – aegra: ze is ziek van verdriet en woede – se avertit et aufert: klinkt erg definitief: ze zullen elkaar nooit meer in levenden lijve ontmoeten
- e) v. 390: *cunctantem / volentem dicere*: over wie gaat het? **over Aeneas**
- f) vv. 393-396: Aeneas de 'vergiliaanse' held: zeg met je eigen woorden:
 - welke gevoelens/emoties heeft hij: **medelijden met Dido en gevoelens van liefde**
 - wat zou hij willen doen: **haar troosten en met woorden haar zorgen verdrijven**
 - wat doet hij in werkelijkheid: **hij volgt de bevelen van de goden en gaat terug naar zijn vloot.....**

8. ALS EEN EIK IN DE STORM

- a) op welk vers begint de vergelijking? 441
 tot welk vers loopt ze? 446.....
- b) Welk detail geeft hier te kennen dat Vergilius teruggrijpt naar zijn eigen jeugdherinneringen? Licht je antwoord toe (lees desnoods nog even de inleiding over het leven van Vergilius) v.442: **Alpini Boreae: de scène speelt in noordelijk Afrika! Vergilius heeft in Andes nabij Mantua echter wél Alpijnse noordenwinden gevoeld en meegemaakt.....**
- c) van waar tot waar loopt het tertium comparationis? vv. 443b-446
- d) v. 448: *tunditur*: welk woord is onderwerp? **heros (v. 447).....**
- e) vertaal vers 449: **zijn geest blijft onbewogen, tevergeefs vloeien haar tranen.....**
 - van wie is die 'mens'? **van Aeneas.....**
 - van wie de 'lacrimae'? **van Dido.....**

Zorg ervoor dat je zeker de vergelijking heel goed probeert te begrijpen vanuit het Latijn – lees ze op de manier zoals we gewoonlijk in de klas teksten ontginnen.

9. AFSCHEID VAN HET LEVEN

a) vv. 651-666 (in vertaling):

[Maar Dido beangst en verdwaasd door haar wanhopig plan, rollend de bloedige ogen, de trillende wangen met vlekken geverfd, bleek door de naderende dood, snelde naar het binnenste deel van het huis en beklom in waanzin de hoge brandstapel en ontblootte het Trojaanse zwaard, niet voor zulk een doel ten geschenke gevraagd. Hier zag zij de Trojaanse kleren en het bekende bed en een ogenblik toevend in tranen en in gedachten wierp zij zich op het bed en sprak zij haar laatste woorden:]

'Zoete resten, zoet zolang het lot en de godheid het toeliet, neemt mijn leven en verlost mij van dit leed. Ik heb geleefd en de gang volbracht, die de fortuin mij wees. Nu zal mijn schim in grootheid onder de aarde gaan.

Ik heb een prachtige stad gesticht, mijn muren heb ik gezien, ik heb mijn man gewroken op mijn vijandige broeder, ik gelukkige, haast al te gelukkig, als de Trojaanse schepen nooit aan onze kusten waren geland.' En haar gelaat in het kussen gedrukt sprak zij nog: 'Ongewroken zullen wij sterven, maar laten wij sterven. Ja, zo wil ik naar het schimmenrijk gaan. Laat de wrede Trojaan aan de brand zijn ogen vergasten midden op zee en met zich dragen het onheilsteken van mijn dood.'

Zo had zij gesproken en terwijl zij nog sprak had zij zich gestort in het zwaard; haar dienaren zagen het ijzer schuimend van bloed, de bezoedelde handen. Een jammerkreet steeg op in de hallen van het paleis, het gerucht doorzwierf de geschokte stad.

«Dulces éxuviaé, dum fata deusque sinebat,
accipite_hanc animám meque_his exsolvite curis.
Vixi,_et quem dederát cursúm Fortuna, peregi,
et nunc magna meí sub terras ibit imago.
Urbem praéclarám statuí, mea moenia vidi;
ulta virúm poenás inimico_a fratre recepi,
felix, heu, nimiúm felíx, si litora tantum
numquam Dárdaniaé tetigissent nostra carinae. »
Dixit et os impressa toró: « Moriemur inultae,
sed moriamur, aít; sic, síc juvat ire sub umbras.
Hauriat hunc oculís igném crudelis ab alto
Dardanus et nostraé secúm ferat omina mortis. »
Dixerat atque_illám media_inter talia ferro
collapsam_ádspiciúnt comités, ensemque cruore
spumantém sparsasque manús. It clamor ad alta
atria; cóncussám bacchatur Fama per urbem.

Schrijf exact de Latijnse tegenhanger van de onderstreepte woorden in de tekst:

mijn: **hanc**
wees: **dederat**
schim: **imago**
prachtige: **praeclaram**
al te gelukkig: **nimum felix**

schepen: **carinae**
laten wij sterven: **moriamur**
wil ik: **iuvat**
onheilsteken: **omina**
doorzwierf: **bacchatur**

b) 688-705: zorg er (met alle hulpmiddelen die je hebt, inclusief de website waar leatuurcommentaar te vinden is) voor dat je dit fragment kent en beheerst alsof het in de klas onder begeleiding van je leerkracht gelezen was. je krijgt hier geen specifieke deelopdrachtjes, maar alleen de taak: zorg dat je't kúnt en ként!

BIJLAGE:

vertaling M.A. Schwartz, 1999:

vv. 9-29:

'Anna, mijn zuster, welke angstige beelden verschrikken mij en houden mij uit de slaap! Welk een bijzondere gast heeft onze woning betreden, hoe edel is zijn gelaat, hoe dapper zijn hart en zijn daden! Ik geloof, en het is geen ijdel geloof, dat hij stamt van de goden. Vrees verraadt een lage geboorte. Ach, hoe heeft het lot hem geslingerd, van hoeveel oorlogsellende heeft hij verhaald! Als het niet onwrikbaar stond in mijn geest mij aan niemand meer door een huwelijk te binden, sedert de bedrieglijke dood mij mijn eerste liefde ontnam, als ik geen afkeer had van bruidsvertrek en van bruiloft, zou ik misschien voor deze ene verzoeking kunnen bezwijken.

vv.368-387:

'...Want wat behoef ik u nog te verbergen? Voor welke erger dingen zou ik mij moeten sparen? Heeft hij over mijn tranen gezucht, de ogen gewend, ontroerd een traan gestort van medelijden met haar die hem liefheeft? Kan er iets zijn wreder dan dit? Noch de machtige Iuno, noch Iupiter, Saturnus' zoon, zien mij aan met goedgunstige ogen. Trouw is nergens te vinden. Ik nam hem op, de gestrande, van alles beroofd en ik gaf hem, dwaas die ik was, een deel van mijn rijk; ik gaf hem terug zijn verloren vloot, zijn vrienden heb ik gered van de dood. Brandende waanzin drijft mij voort. Apollo, de god der voorspelling, het Lycisch orakel, een tolk der goden, gezonden door Iupiter zelf, brengt door de lucht een gruwelijk

Want Anna, ik zal het bekennen: na de dood van mijn arme Sychaeus, toen de huiselijke haard door broederbloed werd bespat, heeft deze alleen mij van andere gedachten vervuld en mijn geest aan het wankelen gebracht; ik speur de vlam van vroegere liefde. Toch bid ik, dat eerder de diepte der aarde zich voor mij opent of dat de almachtige vader door de bliksem mij voert naar het rijk van de dood, de bleke schimmen onder de aarde en de diepe nacht, voordat ik, schaamte, u schend en uw rechten verbreek. Hij die mij door een eerste band aan zich bond, hij nam mijn liefde mee; moge hij haar houden en in zijn graf haar bewaren.

bevel. Moet ik soms geloven, dat de hemelgoden zich hiermee bemoeien, dat dit hen stoort in hun rust? Maar ik houd u niet tegen, niet weerleg ik uw woorden. Ga, zoek Italië, zeil voor de wind naar uw rijk over zee. Maar ik hoop, als de goden der trouw nog iets vermogen, dat ge te midden der klippen voor uw schuld zult boeten en Dido dikwijls bij name zult roepen. Van u gescheiden zal ik met donkere vuren u volgen en wanneer de kille dood mijn ziel van mijn leden zal scheiden, zal mijn schim u altijd nabij zijn. De boete, verrader, zult gij mij betalen. Ik zal het horen en de tijding zal mij bereiken in het diepe rijk van de schimmen.'